

MEER KINDER- VERZORG(ST)ERS IN KLEUTERONDERWIJS: HOERA?

Zes ankerpunten voor beleid en praktijk

Deze ankerpunten zijn door volgende organisaties en lokale besturen ondertekend en erkend als belangrijke aanbevelingen voor beleid en praktijk inzake een slimme inzet van kinderbegeleiders in het kleuteronderwijs.

Arteveldehogeschool, opleiding Pedagogie van het Jonge kind en opleiding Kleuteronderwijs
Erasmushogeschool Brussel, opleiding Pedagogie van het Jonge kind en opleiding Kleuteronderwijs
Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs, KU Leuven
Expertisecentrum Groeikracht in onderwijs (Karel de Grote Hogeschool)
Expertisecentrum Pedagogische Ondersteuning in Kinderopvang en School (Karel de Grote Hogeschool)
Gemeente Anderlecht, College van burgemeester en schepenen
GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap
Karel de Grote Hogeschool Antwerpen, opleiding Pedagogie van het Jonge Kind en opleiding Kleuteronderwijs
Katholiek Onderwijs Vlaanderen vzw
Stad Antwerpen, College van burgemeester en schepenen
Stad Gent, College van burgemeester en schepenen
Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, Universiteit Gent
Vrije Basisschool Maria Boodschap Antwerpen
Vzw Centraal Katholiek Schoolcomité van Antwerpen (CKSA)
vzw Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

Deze ankerpunten kwamen tot stand in het kader van het VALUE-project, gecoördineerd door VBJK (Centrum voor Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen).

DANKWOORD:

Graag bedanken wij de betrokken VALUE-pilootscholen en de leden van de VALUE-adviesgroep voor hun input en kritische reflectie.
Speciale dank aan de Europese Commissie, Directoraat-generaal Onderwijs en Cultuur. De financiële steun van het Erasmus+ fonds maakte dit innovatieve project mogelijk.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

‘Deze publicatie weerspiegelt enkel de inzichten en meningen van de auteurs. De Commissie is niet verantwoordelijk voor het gebruik van de informatie in dit rapport.’

INHOUD

Een slimme inzet van kinderverzorg(sters in het kleuteronderwijs	4
De zes ankerpunten in een notendop	7
Ankerpunt 1: Zichtbaarheid van de functie van kinderverzorg(st)er	9
Ankerpunt 2: Naar een educare-samenwerkingsmodel voor kinderbegeleiders en leerkrachten	12
Ankerpunt 3: Een educare-samenwerkingsmodel vanuit het schoolbeleid faciliteren	13
Ankerpunt 4: Structurele condities voor pedagogische kwaliteit en werkbaar werk	16
Ankerpunt 5: Doorstroomkansen voor kinderbegeleiders	18
Ankerpunt 6: Een educare-samenwerkingsmodel in de initiële opleiding.	20

EEN SLIMME INZET VAN KINDERVERZORG(ST)ERS IN HET KLEUTERONDERWIJS

Dat een sterke kleuterschool bijdraagt tot de ontplooiing van jonge kinderen wisten we al langer. En dat kleuterparticipatie niet enkel over het ingeschreven en aanwezig zijn gaat, maar ook over het aanbieden van hoogstaand kwalitatief onderwijs, wordt de laatste jaren zowel internationaal als in Vlaanderen meer en meer erkend¹. Literatuuroverzichten tonen bijvoorbeeld, dat deelname aan kleuteronderwijs positieve effecten heeft op de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van jonge kinderen en dat deze effecten ook zichtbaar blijven in de verdere schoolloopbaan van de kinderen². Bovendien is de impact het grootst op kinderen uit gezinnen die leven in een maatschappelijk kwetsbare situatie en uit gezinnen met een migratieachtergrond. De laatste jaren wordt duidelijk dat deze positieve effecten enkel gelden als de educatieve voorzieningen voor jonge kinderen van optimale kwaliteit zijn. Het gaat in deze onderzoeken om kleuterklassen en leefgroepen met relatief weinig kinderen. Het gaat ook om early childhood education, wat een integratie is van wat wij begrijpen als kinderopvang en kleuterschool. Dat betekent bijvoorbeeld dat men zorg en leren van jonge kinderen als even belangrijk beschouwt en heel wat aandacht besteedt aan dialoog met gezinnen, inclusief gezinnen in armoede³. Deze kwaliteitsvoorwaarden legde de Raad van Europa vast in een Europees kwaliteitskader voor kleuteronderwijs en kinderopvang⁴.

In Vlaanderen vertaalt dit zich in het kleuterparticipatiebeleid dat de laatste jaren een meer kwalitatieve focus heeft gekregen om de aanwezigheid van kinderen te verhogen. Ook de huidige onderwijsbeleidsnota van minister van Onderwijs Weyts trekt verder deze kwaliteitskaart door meer handen in de klas en werkingsmiddelen te garanderen. In dit kader worden extra kinderverzorg(st)ers in het kleuteronderwijs voorzien, dit om de werkdruk van leerkrachten die ervaren wordt door het aandeel niet-zindelijke kinderen, te verlagen⁵. Deze ambitie sluit aan bij het actieplan van de Vlaamse overheid over Werkbaar Werk. Dit betekent dat zowel leerkrachten en kinderverzorg(st)ers werk zouden moeten ervaren als iets motiverends, iets dat voldoende leerkansen biedt, dat geen overmatige stress oplevert en dat een evenwichtige werk-privébalans mogelijk maakt⁶. Vanuit het VALUE-project⁷ onderschrijven we dat een doordachte inzet van kinderverzorg(st)ers zowel kan bijdragen aan kwaliteitsverhoging voor kinderen en ouders als aan werkbaar werk voor leerkrachten en kinderverzorg(st)ers.

HOE KAN EEN SLIMME INZET VAN KINDERVERZORG(ST)ERS IN HET KLEUTERONDERWIJS LEIDEN TOT :

- 1) effectieve kwaliteitsverhoging voor kinderen en ouders
- 2) werkbaar werk voor zowel kinderverzorg(st)ers als leerkrachten?

Op basis van Vlaamse en internationale pilots in het VALUE-project en eerder onderzoek, ontwikkelden we aanbevelingen voor beleid en praktijk over een slimme inzet van kinderverzorg(st)ers in het kleuteronderwijs. Deze aanbevelingen noemen we hier ankerpunten: als een schip willen we niet te snel verdervaren, maar eerst voor anker gaan om goed na te denken hoe zo een slimme inzet vorm kan krijgen. Zoals de kracht van het anker pas gevoeld wordt wanneer we een storm moeten trotseren, toont de huidige COVID-19-gezondheids crisis aan dat een goede samenwerking tussen zorg- en onderwijsberoepen en in het verlengde welzijn en onderwijs broodnodig is in het hier en nu, maar ook in de onvoorspelbare toekomstige context van kleuterscholen.

DE ZES ANKERPUNTEN IN EEN NOTENDOP

1. Zichtbaarheid van de functie van kinderverzorg(st)er

Herbekijk en gebruik het beroepsprofiel kinderbegeleider schoolgaande kinderen ook voor de inzet van kinderverzorg(st)ers. Verander de benaming kinderverzorg(st)er naar kinderbegeleider om de belangrijke brede pedagogische rol van deze beroepsgroep beter te expliciteren en zichtbaar te maken.

2. Naar een educare-samenwerkingsmodel voor kinderbegeleiders en leerkrachten

Introduceer een samenwerkingsmodel waarin ook kinderbegeleiders een actieve rol spelen. In die zin gaat het over een samenwerking vanuit 'educare': samen leren, opvoeden van en zorgen voor jonge kinderen.

3. Een educare-samenwerkingsmodel vanuit het schoolbeleid faciliteren

Zet in op democratisch leiderschap dat een kader creëert om samenwerking tussen leerkrachten en kinderbegeleiders mogelijk te maken. Schooldirecties investeren hiervoor in duurzame professionaliseringstrajecten waarbij schoolteams gezamenlijk reflecteren over de pedagogische praktijk en samen acties ondernemen om de pedagogische praktijk te verbeteren.

4. Structurele condities voor pedagogische kwaliteit en werkbaar werk

Verlaag het aantal kinderen per volwassene in de jongste kleuterklassen en voorzie goede zorginfrastructuur in de scholen. Zorg voor een meer duurzame en continue inzet van kinderbegeleiders in plaats van hen enkele uren per week op verschillende locaties in te zetten.

5. Doorstroomkansen voor kinderbegeleiders

Zorg ervoor dat medewerkers in het kleuteronderwijs toegang krijgen tot alternatieve opleidingstrajecten die kansen bieden op kwalificatieverhoging en doorstroom in het schoolteam.

6. Een educare-samenwerkingsmodel in de initiële opleiding

Zorg ervoor dat educare en samenwerkingsmodellen beter geïntegreerd worden in de initiële opleidingen.

DE ZES ANKERPUNTEN

ZICHTBAARHEID VAN DE FUNCTIE VAN KINDERVERZORG(ST)ER

“ Ik denk dat een kind zich in de eerste plaats goed moet voelen om zich te kunnen ontplooiën. Wij kunnen daarin wel een grote rol spelen, ook al lijkt het misschien onbenullig of onzichtbaar wat we doen.⁸ ”

KINDERVERZORG(ST)ER

Kinderverzorg(st)ers hebben een onmisbare rol te spelen voor jonge kinderen en families in het kleuteronderwijs. Zij ondersteunen kinderen in de lichamelijke basiszorgen (zindelijkheidsproces, eten, slapen) en hygiëne. In hun positie kunnen zij kinderen goed ondersteunen in de emotionele zorg en hen individuele aandacht geven. Omdat leerkrachten volgens de kinderverzorg(st)ers meer focussen op de leerprocessen in groep, proberen zij ervoor te zorgen dat kinderen zich veilig en goed kunnen voelen op school. Zeker wanneer kinderen nog niet vertrouwd zijn met het leven in groep of de schooltaal nog niet voldoende begrijpen, geven ze hen extra een-op-eenzorg en aandacht. Veel kinderverzorg(st)ers ervaren dat kinderen niet in staat zijn te leren als ze zich niet goed voelen. Hun rol en job is veel meer dan het ondersteunen van zindelijkheid van kinderen. Zij zijn geen instrumenten om scholenteams te ‘ontlasten’, maar zij zijn evenzeer professionele opvoeders in een schoolgemeenschap met eigen dromen, ambities en engagement naar jonge kinderen en hun gezinnen toe.

De VALUE-pilot scholen in verschillende landen tonen dat het belangrijk is om de professionele identiteit van kinderverzorg(st)ers te versterken. Vaak hebben zij geen stem in een schoolpraktijk en -beleid, en twijfelen ze hierdoor aan hun professioneel

handelen. Ook is het moeilijk om samen te werken met leerkrachten als ze zich niet gezien en gewaardeerd voelen⁹. Door in te zetten op teamleren en door een professionele dialoog tussen de twee beroepsgroepen te installeren, gaven de deelnemers aan dat ze elkaar meer waardeerden, dat ze van een eerder vriendschappelijke relatie naar een professionele relatie evolueerden en dat ze betere woorden vonden om het ontwikkelingsproces van kinderen samen te bespreken. Kinderverzorg(st)ers voelden zich hierdoor aanzienlijk competentier en meer betrokken in het scholenteam¹⁰.

Om het beroep meer zichtbaar te maken en de professionele identiteit van kinderverzorg(st)ers te versterken, is het aangewezen om de invulling van dit beroep te verduidelijken en te vertalen in een beroepsprofiel. Alhoewel er enkele functieprofielen ter beschikking zijn in de verschillende koepelorganisaties, ontbreekt het kinderverzorg(st)ers aan een breed gedragen pedagogisch beroepsprofiel dat gehanteerd kan worden in een onderwijscontext om hun rol sterker te waarderen en zo hun functie beter te kunnen ondersteunen in een personeels- en professionaliseringsbeleid van een school of scholenkoepel. Zo heeft de leerkracht een interessant en werkbaar beroepsprofiel waarin de verschillende rollen (bijvoorbeeld leerkracht als ondersteuner van leer- en ontwikkelingsprocessen, leerkracht als opvoeder ...) omschreven worden¹¹. Ook de kinderbegeleider die instaat voor de opvang van schoolgaande kinderen buiten de schooluren en de kinderbegeleider baby's en peuters hebben een rijke jobomschrijving in een beroepskwalificatie¹².

IN CONCRETO

Herbekijk en gebruik het beroepsprofiel kinderbegeleider schoolgaande kinderen ook voor de inzet van kinderverzorg(st)ers. Verander de benaming kinderverzorg(st)er naar kinderbegeleider om de belangrijke brede pedagogische rol van deze beroepsgroep beter te expliciteren en zichtbaar te maken.

In afstemming met de beroepsprofielen van leerkrachten kleuteronderwijs dringt de urgentie zich op om op Vlaams niveau meer duidelijkheid te verschaffen over de invulling en de verwachtingen van de job van kinderverzorg(st)er in kleuteronderwijs. De beroepsprofielen van de leerkracht en kinderverzorg(st)er kunnen niet los van elkaar gezien worden, omdat het samenwerkingsaspect en het samen opvoeden en leren, beter dient beschreven te worden. Om te vermijden dat we het warm water opnieuw uitvinden, zou het profiel van kinderbegeleider schoolgaande kinderen herbekeken en verbreed kunnen worden naar zowel 'binnen als buiten' de schooltijd. Een geïntegreerd profiel geeft het voordeel dat de educare-visie en pedagogische continuïteit voor kinderen en ouders beter gewaarborgd kan worden.

Het verbreden van het toepassingsgebied van het beroepsprofiel kinderbegeleider schoolgaande kinderen vraagt een proces waarin een delegatie kinderbegeleiders en onderwijs- en kinderopvangstakeholders geconsulteerd worden om de belangrijke beroepscompetenties samen te herbekijken, opdat dit breed gedragen zou zijn naar de toekomst. Zo kan dit geïntegreerde beroepsprofiel een goed instrument zijn om een kwaliteits- en professionaliseringsbeleid te voeren in scholen en te hanteren in de initiële opleidingen kinderverzorg en kleuteronderwijs.

In de kinderopvang voor baby's en peuters en de kinderopvang voor schoolgaande kinderen spreekt men sinds enkele jaren over kinderbegeleiders in plaats van kinderverzorg(st)ers. 'Verzorging' roept namelijk een technische, uitvoerende connotatie op terwijl de opvoeding van jonge kinderen zoveel meer behelst: leren, zorg, socialiseren & spelen. In lijn met de internationale adviezen en Vlaamse ontwikkelingen in de kinderopvang stellen we voor om de benaming van kinderverzorg(st)ers te veranderen in kinderbegeleider. Deze bredere benaming is belangrijk om te evolueren voorbij een louter instrumentele inzet van kinderbegeleiders in het kleuteronderwijs.

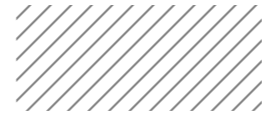

NAAR EEN EDUCARE-SAMENWERKINGSMODEL VOOR KINDERBEGELEIDERS EN LEERKRACHTEN

Zowel op internationaal¹³ als op Vlaams niveau¹⁴, is men het er meer en meer over eens dat bij jonge kinderen tussen 0 en 6 jaar zorg en leren samen benaderd moeten worden. Vanuit dit perspectief kan zorg niet bestaan zonder leren en vice versa. Dit betekent dat zorgactiviteiten zoals eten, drinken, naar het toilet gaan ... in essentie pedagogisch en leerrijk zijn, terwijl het ondersteunen van cognitieve, sociale, motorische en artistieke leerprocessen ook een zorgende houding van de leerkrachten en kinderbegeleiders vraagt. Hoe beter dit geïntegreerd wordt, hoe meer ouders hun kind regelmatig durven toe te vertrouwen aan de kleuterschool wat positieve impact heeft op de kleuterparticipatie. Hoe beter kinderen vanuit deze leeftijdseigen holistische aanpak benaderd worden, hoe beter kinderen in hun taalontwikkeling gestimuleerd worden, hebben we ervaren in één van de Vlaamse pilots¹⁵. Zowel internationaal als in Vlaanderen, spreken we meer en meer over het belang van educare (zorgzaam leren en leerrijk zorgen) voor de kleuters en hun families. Een addendum van het internationale kinderrechtenverdrag benadrukt bovendien dat voor jonge kinderen tussen 0 en 6 jaar het recht op ontwikkeling (artikel 6), het recht op een goede gezondheid (artikel 24) en het recht op leren (artikel 28 en 29) als één geheel dienen beschouwd te worden.¹⁶

IN CONCRETO

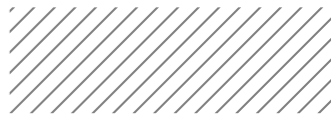
Introduceer een samenwerkingsmodel waarin ook kinderbegeleiders een actieve rol spelen. In die zin gaat het over een samenwerking vanuit 'educare': samen leren, opvoeden en zorgen van jonge kinderen

EEN EDUCARE-SAMENWERKINGSMODEL VANUIT HET SCHOOLBELEID FACILITEREN

Om deze kwaliteitsbenadering verder vorm te geven, is een goede samenwerking tussen leerkrachten en kinderbegeleiders onontbeerlijk. Hoe kunnen leerkrachten en kinderbegeleiders elkaars sterktes en expertise beter benutten om leren, zorg, opvoeden en socialiseren beter te integreren voor jonge kinderen? Hiervoor is er een samenwerkingsmodel nodig dat gestoeld is op educare, met andere woorden samen opvoeden, zorgen en leren. Dit betekent dat leerkrachten en kinderbegeleiders ruimte en tijd hebben om samen voor te bereiden, uit te voeren en te evalueren. Het is in de gezamenlijke reflectie op de actie, dat de kruisbestuiving van verschillende sterktes en expertises kan plaatsvinden. Zonder reflectie, zullen de handelingen uitgaan van een eerder traditionele opvatting van leren en verzorging, een opsplitsing die niet aansluit bij de noden en rechten van jonge kinderen en hun families.

In de klas en binnen de school hebben kinderbegeleiders niet altijd een makkelijke positie. Ze ondersteunen de leerkracht vaak vanuit een ondergeschikte rol. Doordat kinderbegeleiders slechts enkele uren aanwezig zijn en zorg ondergeschikt wordt beschouwd aan leren, stellen kinderbegeleiders zich eerder volgzaam op. Er zijn vast en zeker voorbeelden van een positieve samenwerking. Vaak baseert die zich eerder op vriendschappelijk omgaan met elkaar in plaats van op een professionele samenwerking waarin er ruimte is om samen te zoeken wat kinderen nodig hebben en feedback te geven aan elkaar¹⁷. Een dergelijke professionele samenwerking komt niet vanzelf en dient ondersteund en gefaciliteerd te worden vanuit het schoolbeleid.

IN CONCRETO

Zet in op democratisch leiderschap dat een kader creëert om samenwerking tussen leerkrachten en kinderbegeleiders mogelijk te maken. Schooldirecties investeren hiervoor in duurzame professionaliseringstrajecten waar schoolteams – inclusief de kinderbegeleiders – gezamenlijk reflecteren over de pedagogische praktijk en samen acties ondernemen om de pedagogische praktijk te verbeteren.

Uit de verschillende VALUE-pilots is gebleken dat democratisch leiderschap van de scholen een cruciale factor is om de samenwerking op de werkvloer te doen slagen. Dit houdt in dat de directie een participatief klimaat creëert waarin alle personeelsleden vanuit gelijkwaardigheid aan één pedagogisch project werken¹⁸.

Dit kan door te investeren in duurzame professionaliseringstrajecten op de werkvloer. In een dergelijk traject engageren kinderbegeleiders en leerkrachten zich samen om de educare-praktijk via reflectie te onderzoeken en acties te ondernemen om de praktijk van zorgzaam leren en leerrijk zorgen te verbeteren¹⁹. Onderzoek bevestigt dat dit een meer effectieve vorm van permanent leren is dan het organiseren van eenmalige vormingen, personeelsvergaderingen of pedagogische studiedagen²⁰.

De VALUE-pilots tonen hoe belangrijk het is dat een pedagogisch ondersteuner de teamreflectie tussen leerkrachten en kinderbegeleiders initieert en begeleidt. Hij/zij zorgt voor een leeromgeving waarin elke medewerker zich betrokken voelt. De rol van pedagogisch ondersteuner kan opgenomen worden door iemand binnen het schoolteam (bijvoorbeeld de directeur, zorgcoördinator of een leerkracht die hiervoor gedeeltelijk wordt vrijgesteld), mits deze persoon de kans krijgt om knowhow te ontwikkelen over het faciliteren van samenwerking

en groepsreflectie. Ook een externe ondersteuner van een pedagogische begeleidingsdienst of een trainingscentrum kan een dergelijk professionaliseringstraject mee faciliteren. In de VALUE-pilots werden de scholenteams begeleid door een tandem van twee begeleiders met complementaire expertise in resp. pedagogie van het jonge kind en kleuteronderwijs. Het samenvoegen van hun expertise was een succesvolle strategie om de historisch diepgewortelde overtuiging uit te dagen dat leren en zorg voor kinderen afzonderlijke entiteiten zijn²¹.

De directie staat voor de uitdagende opdracht om te bekijken hoe de beschikbare kindvrije uren kunnen ingezet worden, zodat leerkrachten en kinderbegeleiders kunnen participeren aan een dergelijk professionaliseringstraject.

Naast de condities om een professionaliseringstraject te organiseren, realiseert de directie een veilige leer- en experimenteer-ruimte voor leerkrachten en kinderbegeleiders. Vaak denken leerkrachten en kinderbegeleiders dat ze zeker van hun stuk moeten zijn en geen fouten mogen maken. In teamreflectie gaat het er juist om, dat professionals zich zeker genoeg leren voelen om de onzekerheid in uitkomsten bij kinderen toe te laten. Dit vraagt dat men samen zoekend is en dat men in dit zoekproces acties kan ontwikkelen en continu bijsturen. De directie begrijpt dat quick-fix approaches niet tot de nodige kwaliteitsverbetering en samenwerking zullen leiden²².

STRUCTURELE CONDITIES VOOR PEDAGOGISCHE KWALITEIT EN WERKBAAR WERK

“ Wij hebben geen fulltime job, maar een beperkt urenpakket versnipperd over verschillende scholen. Ik wist dat wel van in het begin, maar had niet gedacht dat het zo zou blijven. Hoe kan ik de kinderen leren kennen als ik soms maar twee uur in een klas sta? Hoe kan ik een koffie drinken met mijn collega's?²³ ”

KINDERBEGELEIDER

Waar werkdruk en taaklast als een belangrijk probleem gezien wordt voor leerkrachten²⁴, is dit zeker het geval voor de leerkrachten die in het kleuteronderwijs staan. Dit is helaas een oud zeer, dat al meer dan 50 jaar geregeld geproblematiseerd wordt. Zeker op het moment dat de leeftijd van schoolgaande kinderen verlaagd werd naar 2,5 jaar, hield men te weinig rekening met de specifieke leer- en zorgnoden van deze groep kinderen. Door te grote klasgroepen kunnen leerkrachten niet genoeg inspelen op deze noden en hun onderwijs niet zinvol differentiëren. Het zindelijkheidsproces van kinderen is in Vlaanderen bijvoorbeeld iets dat veel extra stress geeft aan leerkrachten²⁵. Men heeft het gevoel dat men het werk niet naar behoren kan uitoefenen door deze zorgtaken, dit in combinatie met een beperkte personeelsomkadering.

IN CONCRETO

Verlaag het aantal kinderen per volwassene in de jongste kleuterklassen en voorzie goede zorginfrastructuur in de scholen. Zorg voor een meer duurzame en continue inzet van kinderbegeleiders in plaats van hen enkele uren per week op verschillende locaties in te zetten.

In vergelijking met vele andere landen, kenmerkt Vlaanderen zich door een hoog aantal kinderen per volwassene in het kleuteronderwijs²⁶. Concrete cijfers geven, is moeilijk, omdat de school autonoom beslist over de klasindeling. Men spreekt soms over gemiddeld 24 kinderen per klas in het kleuteronderwijs. Sommige kleuterklassen van de allerjongsten kunnen op het einde van het schooljaar echter tot 30 kinderen gaan. Willen we van de kleuterschool echt een springplank maken om elk kind toe te laten maximaal zijn of haar talenten te ontwikkelen, dan moeten we iets doen aan het grote aantal kinderen per volwassene en aan de infrastructuur van de kleuterklas²⁷. Alhoewel er reeds mooie voorbeelden zijn, is het belangrijk om bij verbouwingen of nieuwbouw een leeftijdsaangepaste zorginfrastructuur te voorzien. Dit betekent: dichtbij of in de klas letterlijk ruimte voorzien om zorgmomenten pedagogisch en rustig vorm te geven²⁸.

Een groot structureel knelpunt is de inzet van kinderbegeleiders zowel vanuit pedagogisch als werkbaar werk oogpunt. Vlaanderen subsidieert in het kleuteronderwijs een urenpakket voor kinderbegeleiders. Dit urenpakket wordt per school berekend op basis van het aantal regelmatige kleuters op een vaste teldag en het aantal vestigingsplaatsen van de school. Vanaf 35 kleuters krijgt een school acht uur 'kinderverzorging', per bijkomende 55 kleuters komt er één uur bij. Voor een voltijdse kinderbegeleider heeft een school 1355 kleuters nodig. Het urenpakket kan in de loop van een schooljaar niet herberekend worden.

Bijna elke kinderbegeleider geeft aan dat er meer uren nodig zijn om kwaliteitsvolle zorg en leeransen aan kinderen te kunnen bieden. Tegelijk zou het contact tussen kinderbegeleiders en ouders aanzienlijk kunnen verbeteren, omdat ouders vele fysieke en emotionele

zorgvragen hebben als hun kind naar de kleuterschool gaat. Zowel leerkrachten als kinderbegeleiders kunnen hier met ouders meer over in dialoog gaan, zodat ouders hun kind met een gerust hart naar de kleuterschool brengen²⁹. Dit is namelijk een belangrijke hefboom in het verhogen van de kleuterparticipatie. Kinderbegeleiders zouden bovendien meer kunnen deelnemen aan het personeelsleven in de school, wat opnieuw de samenwerking tussen kinderbegeleiders en leerkrachten ten goede kan komen. Nu zijn ze vaak slechts vluchtige 'bezoekers' op een school³⁰.

DOORSTROOMKANSEN VOOR KINDERBEGELEIDERS

Het onderwijs staat de komende jaren voor een immense uitdaging. Er heerst een groot tekort aan leerkrachten. Daarnaast zijn de scholenteams vaak geen goede weerspiegeling van de samenleving³¹. Inzetten op doorstroomkansen voor kinderbegeleiders en andere ondersteunende medewerkers biedt kansen voor deze uitdaging. De opleidingen Kinderzorg en Begeleider in de kinderopvang bereikt op dit moment immers meer studenten met een migratieachtergrond dan de opleiding kleuteronderwijs.

IN CONCRETO

Zorg dat medewerkers in het kleuteronderwijs toegang krijgen tot alternatieve opleidingstrajecten die kansen bieden op kwalificatieverhoging en doorstroom in het schoolteam.

Sommige kinderbegeleiders willen graag doorstromen naar de job van kleuterleerkracht. Hogescholen bieden vandaag reeds specifieke opleidingstrajecten voor werkende studenten aan. Het kan interessant zijn om in kaart te brengen hoeveel werkende kinderbegeleiders deze opleiding volgen en welke drempels zij vandaag ervaren.

Naast de kinderbegeleiders zijn er ook nog vele andere functies die een belangrijke pedagogische rol hebben in het onderwijs van de kinderen: hulpopvoeders, toezichtspersoneel ...³² Vaak zijn deze mensen nog meer onzichtbaar en hebben ze moeilijke arbeidsomstandigheden (versnipperde uren, slechte verloning, geen/weinig leerkanalen en overleg met leidinggevende en collega's).

Ook voor deze medewerkers geldt dat het interessant is om te experimenteren met alternatieve kwalificerende trajecten die hen de kans bieden om door te stromen naar bijvoorbeeld de functie van kinderbegeleider of kleuterleerkracht. Een project dat zeker de moeite waard is om verder te verkennen, is het Baobab-project in Brussel, van vzw EVA en met steun van de VGC. In dit traject werken er acht mensen uit Brussel met diverse achtergrond mee in de kleuterklas als assisterend personeel. Tegelijkertijd volgen ze een kwalificerend traject om leerkracht kleuteronderwijs te worden. Gedurende vier jaar krijgen ze intense ondersteuning om dan een job te vinden als leerkracht in Brussel³³.

EEN EDUCARE-SAMENWERKINGSMODEL IN DE INITIËLE OPLEIDING.

We lichtten reeds toe dat samenwerken vanuit een educare-benadering een onderdeel dient te zijn van professionaliseringstrajecten voor werkende kleuterleerkrachten en kinderbegeleiders. Daarnaast is het essentieel dat dit aan bod komt in de initiële opleidingen gericht op het werken met jonge kinderen en families: de opleiding Kinderzorg of Begeleider in de kinderopvang, de opleiding Kleuteronderwijs, de opleiding Pedagogie van het Jonge Kind en de opleiding Zorgverbreding en Remediërend Leren (BANABA).

IN CONCRETO

Zorg ervoor dat educare en samenwerkingsmodellen beter geïntegreerd worden in de initiële opleidingen.

Bij de reflectie over de basishouding van een leerkracht of kinderbegeleider kan een internationaal inzicht op educare de studenten versterken, zodat men weet dat leren en zorg integraal deel uitmaken van kleuterscholen. Dit niet enkel voor de allerjongste instappers, maar ook gedurende de verdere kleuterschoolloopbaan kan zorg(zaamheid) niet los gezien worden van het leren van kinderen. Door een coachende aanpak van de initiële opleidingen kunnen toekomstige professionals vertrouwd raken met intervisie en teamreflectie en ervaren ze de rijkdom van een

(multidisciplinaire) dialoog en samenwerking. Opleidingen kunnen ook inzetten op theoretische kaders en op input die niet enkel van onderwijskundigen en pedagogen, maar ook van experts uit een breder werkveld aangeleverd worden. Van bij de start vinger aan de pols houden van ontwikkelingen en inzichten binnen welzijn, opvoeding en samenleving, creëert een openheid, waarbij zorg en leren niet als hiërarchisch, maar als complementair worden gezien.

Een interessant voorbeeld is de Erasmushogeschool Brussel waar studenten Kleuteronderwijs en studenten Pedagogie van het Jonge Kind samen een project ontwikkelen over educare. Beide groepen studenten werken aan een gezamenlijk vocabulaire en brainstormen over hoe je geïntegreerd en empowerend kan werken met jonge kinderen én hun families. Ze vertalen hun inzichten en theoretische kaders samen in praktijk en formuleren aanbevelingen hierover aan de betrokken scholen en opvanginitiatieven.

Deze samenwerking door studenten installeert een vanzelfsprekendheid over een andere samenwerking tussen leerkrachten en kinderbegeleiders (in het kleuteronderwijs). Het daagt hen uit te reflecteren en visies en praktijken uit te wisselen over de grenzen van werkvelden en soms ministeries heen. Via multidisciplinaire reflectie en dialoog ontwikkelen ze hun professionele rol en identiteit. Educare krijgt concreet vorm en waarde.

REFERENTIES

- ¹Vandenbroeck, M., Van Laere, K., & Peleman, B. (2019). Gelijke kansen : de kleuterschool als probleem of als oplossing? In VLOR (Ed.), Spots op onderwijs : wetenschappers voor het voetlicht. Tiel: Lannoo Campus.
- Van Laere, K., Vandekerckhove, A., & Lambert, L. (2019). Hoe voorschoolse voorzieningen onderwijsongelijkheid helpen doorbreken. Inspiratie voor lokale besturen in het werken met jonge kinderen en families in armoede. In J. Maes & F. Van Camp (Eds.), (Om) armoede op school. Wegen voor een schoolbeleid. (pp. 35-53). Uitgeverij Politeia: Brussel.
- ²Lazzari, A., & Vandenbroeck, M. (2012). Literature Review of the Participation of Disadvantaged Children and families in ECEC Services in Europe. In J. Bennett (Ed.), Early childhood education and care (ECEC) for children from disadvantaged backgrounds: Findings from a European literature review and two case studies, Study commissioned by the Directorate general for Education and Culture. Brussels: European Commission.
- Vandenbroeck, M., Lenaerts, K., & Beblavy, M. (2018). Benefits of Early Childhood Education and Care and the conditions for obtaining them. Brussels: European Expert Network on Economics of Education.
- ³Sammons, P. (2010). The EPPE research design: An educational effectiveness focus. In K. Sylva, E. Melhuish, P. Sammons, I. Siraj-Blatchford, & B. Taggart (Eds.), Early Childhood Matters: Evidence from the Effective Pre-school and Primary Education Project (pp. 24-43). Oxford: Routledge.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2004). The effective provision of preschool education (EPPE) project: Final report. Nottingham: DfES Publications The Institute of Education.
- ⁴Recent bracht de Europese Commissie een bijzonder boeiend document uit met 22 indicatoren voor de kwaliteit van kinderopvang en kleuteronderwijs. Dit Europees kwaliteitskader is gebaseerd op een uitgebreide studie van de wetenschappelijke literatuur over wat er écht toe doet in de leeftijd 0-6 jaar en op een consultatie met vele stakeholders van alle Europese lidstaten. European Commission. (2018). Council Recommendation on High Quality Early Childhood Education and Care Systems. SWD (2018) 173. Brussels: European Commission.
- ⁵“Om meer handen in de klas te krijgen, verhoog ik zowel de werkmiddelen als de omkadering voor de basisscholen. Daardoor wordt het aantal leerlingen per leerkracht kleiner. Dankzij meer ondersteuning kom ik tegemoet ik aan de toegenomen zorgnood in de klas. Ook voorzie ik extra kinderverzorg(st)ers in het kleuteronderwijs.” (Weyts, 2019, p. 42) “Het kleuteronderwijs zal evenveel werkmiddelen als het lager onderwijs krijgen. Bijkomende kinderverzorg(st)ers zorgen voor extra handen in de klas” (Vlaamse Regering, 2019, p. 13)
- ⁶<https://www.serv.be/serv/publicatie/akkoord-actieplan-werkbaar-werk>
<https://www.serv.be/stichting/publicatie/werkbaarheidsprofiel-onderwijssector-2019>
- ⁷Aan dit VALUE Erasmus+project werken onderzoeksinstituten en opleidingsorganisaties uit Vlaanderen, Portugal, Slovenië en Denemarken mee. In Vlaanderen en Brussel bestaat de projectgroep uit VBJK, Erasmushogeschool en Karel de Grote Hogeschool.
- ⁸Van Laere, K., & Wyns, L. (2017). Kinderbegeleiders in het kleuteronderwijs. Onzichtbare maar belangrijke zorg. KIDDO, 6, 20-22.
- ⁹Wyns, L. (2015). Onderzoek naar de rol en betekenisverlening van kinderverzorg(st)ers in het Vlaamse kleuteronderwijs. Gent: Vakgroep Sociaal werk en sociale pedagogiek. Universiteit Gent. Van Laere, K., & Vandenbroeck, M. (2018). The (in)convenience of care in preschool education: examining staff views on educare. Early Years, 38(1), 4-18.
- ¹⁰Jensen, B., Hulpia, H., Režek, M., and Sousa, J. (2020). Supporting the collaboration between ECEC core and assisting practitioners. Endline report of the VALUE project in 4 countries (BE, DK, PT, SL). Copenhagen, Denmark: D PU.
- ¹¹<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13942> (beroepsprofiel)
<https://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=15404> (basiscompetenties van pas afgestudeerde leerkracht)
- ¹²https://app.akov.be/pls/pakov/f?p=VLAAMSE_KWALIFICATIESTRUCTUUR:BEROEPSKWALIFICATIE:::1020:P1020_BK_DOSSIER_ID:461
https://app.akov.be/pls/pakov/f?p=VLAAMSE_KWALIFICATIESTRUCTUUR:BEROEPSKWALIFICATIE:::1020:P1020_BK_DOSSIER_ID:1762
- ¹³Unesco. (2010). Caring and learning together. A cross-national study on the integration on early childhood care and education within education. Paris: UNESCO. - <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187818> European Commission. (2018). Council Recommendation on High Quality Early Childhood Education and Care Systems. SWD(2018) 173. Brussels: European Commission
- ¹⁴<https://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/Kwaliteitsvolle%20kleuterparticipatie%20%282019%29%20-%20LR.pdf>
<https://www.onderwijs.vlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/Instrumenten-kleuterparticipatie-AGODI.pdf>
- ¹⁵Hulpia, H., Rosiers, M., Van de Weghe, J., Van der Mespel, S., Van Houte, S., Verhaeghe, K. & Van Laere, K.,

(2020). Supporting the collaboration between ECEC core and assisting practitioners. Experiences of two Belgian pilot schools. Ghent: VBJK.

¹⁶ <https://www.refworld.org/docid/460bc5a62.html>; https://www.unicef.org/earlychildhood/files/Guide_to_GC7.pdf

¹⁷ Wyns, L. (2015). Onderzoek naar de rol en betekenisverlening van kinderverzorg(st)ers in het Vlaamse kleuteronderwijs. Gent: Vakgroep Sociaal werk en sociale pedagogiek. Universiteit Gent.

¹⁸ Jensen, B., Hulpia, H., Režek, M., and Sousa, J. (2020). Supporting the collaboration between ECEC core and assisting practitioners. Endline report of the VALUE project in 4 countries (BE, DK, PT, SL). Copenhagen, Denmark: DPU.

¹⁹ Jensen, B., Hulpia, H., Režek, M., and Sousa, J. (2020). Supporting the collaboration between ECEC core and assisting practitioners. Endline report of the VALUE project in 4 countries (BE, DK, PT, SL). Copenhagen, Denmark: DPU.

²⁰ Het belang van pedagogische procesbegeleiding en coaching van scholenteams wordt aangetoond in meerdere Europese onderzoeken: het Core onderzoek en het Eurofound systematisch onderzoek. Hierin werd benadrukt dat langdurende begeleiding vertrekende vanuit groepsreflectie op de praktijk de kwaliteit van kleuteronderwijs en kinderopvang aanzienlijk doet verbeteren. Deze vorm van permanent leren op de werkvloer heeft een positieve impact op de cognitieve en sociale ontwikkeling van kinderen in tegenstelling tot eenmalige vormingen of pedagogische studiedagen. Eén van de vormen van permanent leren dat het meest effectief is, is leren van elkaar en samen reflecteren in een langdurig traject. Volgens de Thalys Survey van de OESO, rapporteerden leerkrachten bijvoorbeeld de meeste positieve impact op hun onderwijspraktijk als ze samenwerken met andere leerkrachten en van elkaar leren in trajecten. Bovendien gaven ze aan veel efficiënter te kunnen werken en een hogere jobsatisfactie te ervaren. Slechts 44% van de bevraagde leerkrachten in alle OESO-landen had hier al aan kunnen deelnemen. Voor kinderbegeleiders is de toegang tot deze vorm van begeleiding nog problematischer.

²¹ Hulpia, H., Rosiers, M., Van de Weghe, J., Van der Mespel, S., Van Houte, S., Verhaeghe, K. & Van Laere, K., (2020). Supporting the collaboration between ECEC core and assisting practitioners. Experiences of two Belgian pilot schools. Ghent: VBJK.

²² De VALUE Roadmap biedt inspiratie om een professionaliseringstraject te ontwikkelen dat de samenwerking tussen kleuterleerkrachten, kinderbegeleiders en andere ondersteunende medewerkers versterkt. Zie: <https://www.value-ecec.eu/?p=3958>

²³ Van Laere, K., & Wyns, L. (2017). Kinderbegeleiders in het kleuteronderwijs. Onzichtbare maar belangrijke zorg. KIDDO, 6, 20-22.

²⁴ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2019-2024-onderwijs>

²⁵ Van Laere, K., & Vandenbroeck, M. (2018). The (in)convenience of care in preschool education: examining staff views on educare. Early Years, 38(1), 4-18.

²⁶ Hulpia, H., Peeters, J., & Van Landeghem, G. (2014). Study on the effective use of early childhood education and care in preventing early school leaving. Case study report: Flanders. Brussels: European Commission DG E&C.

²⁷ Vandenbroeck, M., Van Laere, K. & Peleman, B. (2019). Hoe we koploper in voorschoolse voorzieningen worden. Sampol, 5, 17-22.

²⁸ Bijv. <https://www.issa.nl/educas>

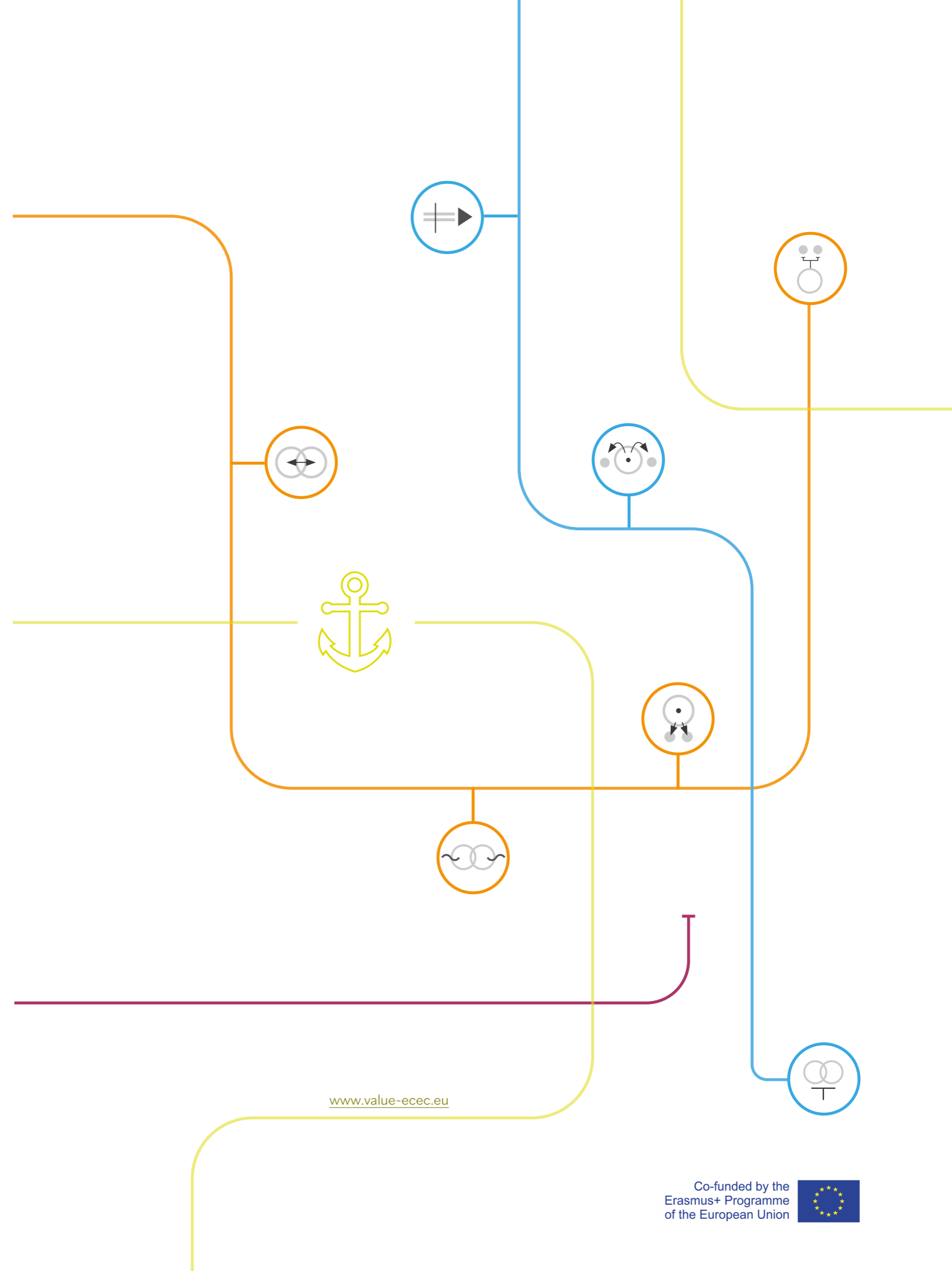
²⁹ Van Laere, K., Van Houtte, M., & Vandenbroeck, M. (2018). Would it really matter? The democratic and caring deficit in 'parental involvement'. European Early Childhood Education Research Journal, 26(2), 187-200.

³⁰ De VLOR heeft bijvoorbeeld een heel concreet advies gegeven in hun volwaardig toekomstplan voor het basisonderwijs: "Voor het urenpakket kinderverzorging pleit de Vlor ervoor om de sokkel per vestigingsplaats te behouden, maar het bestaande urenpakket te verhogen. Concreet vraagt de Vlor om via een gefaseerd investeringsbeleid de berekening van het urenpakket te baseren op een kinderverzorgster per 18,5 leerlingen jonger dan 4 jaar. De school moet daarbij de mogelijkheid hebben om de middelen in te zetten waar nodig. Dat versterkt haar beleidsvoerend vermogen om zo adequaat antwoord te kunnen bieden op de uitdagingen." Bron: <https://www.vlor.be/adviezen/tijd-voor-een-volwaardig-toekomstplan-basisonderwijs> pg. 3-4

³¹ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/beleidsnota-2019-2024-onderwijs>

³² Declercq, B., & Van Dormael, R. (2013). De onzichtbare assistenten. José, de conciërge en Cindy van de eetzaal zijn er (ook) altijd! Kleuters & ik, 30, (2), 2-8.

³³ <https://www.onderwijscentrumbrussel.be/diensten/studiedienst/nieuws/meer-brusselaars-voor-de-klas-dankzij-de-baobab>

www.value-ecec.eu